

УДК 050 "Градина"
<https://doi.org/10.18485/bratstvo.2018.22.8>

НИШКА „ГРАДИНА”

У српској периодици почетком XX века појавио се низ књижевних, али и шире замишљених часописа, који су у своје саржаје укључивали научне, културноисторијске, етнолошке, друштвене, филозофске и друге теме, који су били део полетног времена с почетка новог века. Било је време Модерне, а ти часописи су умногоме преносили одјеке европских збивања, посебно у књижевности, њихови уредници и сарадници били су носиоци нових књижевних праваца, парнасовскосимболистичких доживљаја. Преко њих је нова књижевност све више била одазив општем књижевном покрету који је настојао да у први план истакне песничку индивидуалност, осећајност, окренутост себи, самосталност, самосвојност, нове садржаје и, посебно, нови песнички израз. То се огледало и у низу нових књижевних праваца, често подржаних одговарајућим листовима и часописима, који су настајали и који су обележили почетак века у књижевности. Значајан печат, као одговор на свеукупно ново поимање књижевности, дао је чувени „Српски књижевни гласник”. У исто време све је била живља и бројнија периодика у градовима широм Србије, у којима су културни и књижевни делатници, али и издавачи, у то време били неки од најзначајнијих писаца, историчара књижевности, историчара, етнолога и др. Међу те часописе спада нишка „Градина”, која је, и поред свог кратког трајања током само два годишта – 1900. и 1901. унела много свежега даха у културни и књижевни живот Ниша и културног простора који је био у њега загладан и која је оставила трага у књижевности. С разлогом је репринт издањем у новије време „Градина” „враћена” читаоцима.

У новом светлу, после 110 година, изишао је репринт старе „Градине” – ГРАДИНА – забава, наука, књижевна критика – у издању Нишког културног центра (Ниш, 2010). Издање је припремио Зоран Пешић Сиг-

ма. Поред репринта „Градине” за 1900. и 1901, годину, који је обухватио 356 страна, књига садржи и читав мали зборник прилога (око 80 страна) насталих повodom значајног јубилеја. Приређивач издања, Зоран Пешић Сигма, истакао је у уводној речи потребу „новог читања” часописа који је одиграо значајну улогу на самом почетку XX века у Србији; он и данас може да допринесе широј спознаји многобројних књижевних вредности тадашњих аутора који су у часопису сарађивали, као и оних који су га уређивали. Један од његових важних сарадника, књижевник Јеремије Живановић, након 35 година од престанка излажења „Градине” (1937) изнео је своје виђење тадашњих потреба за оваквим гласилом:

„Замислите доба без *Полијике*, *Времена* и *Правде*, и Београд само са једним, често забрањиваним часописом *Звезда* ... укочен сваки политички живот; Ниш претворен у привремену престоницу у којој ври од високих чиновника и политичких без политичких права, а у томе гордом Нишу само један сух канцеларијски службени орган; ... – па вам неће бити чудно што се, на самом освиту последње године XIX века, у модерном облику, одабране садржине, у завидној техничкој опреми, јавио полумесечни књижевни часопис Градина, која је у то доба била једно пријатно изненађење и за целу Србију.”¹

Први број „Градине” изишао је у Нишу, 7. јануара 1900. у коме су чланови уредништва били: Милан Банић, Јеремија Живановић, Милан Костић и Тодор Коблишка, а власник је био Светозар Обрадовић. Часопис „Градина” излазио је 1900 – 1901, појављивао се двонедељно; објављено је 36 бројева, у 28 свезака, са по 4 двоброја у обе године.

Ово књижевно гласило је брзо окупило познате и значајне личности од пера, као што Алекса Шантић, Светозар Ђоровић, акедемик Љубомир Јовановић, Симо Матавуљ, Бора Станковић, Тадија Костић, Јеремија Живановић, Данило Живаљевић и бројни други, а биле су ту и књижевнице: Јелена Димитријевић, Јела Спасић, Милева Сп. Димитријевић итд. Круг сарадника се ширио и прилози су стизали из: Сарајева, Скопља, Београда, Зајечара... и већ у првој години сарадника је било педесет и то више са стране, него из Ниша (11).

Објављујући текстове домаћих и страних аутора (у преводу), прозне и поетске, уредништво се определило најпре за жанрове са националним карактеристикама, потом бројни прилози носе социолошко, родољубиво, поучно обележје, што, заправо, упућује на национални идентитет и води се

¹ Јеремија Живановић, *Градина*, у издању: Градина, Ниш, 2010. ст. 581. Јеремија Живановић је био „вишеструко везан за Ниш”: био је ту професор књижевности и језика, у Гимназији „Краљ Милан I”, затим, покретач идеје о изградњи зграде Народног позоришта у Нишу, а био је и бан Моравске бановине (1931–1935.)

Иначе, после гашења часописа „Градина”, покренуо је „Венац”, Књижевни омладнски лист, 1910, у коме је био и власник и уредник 25 година.

основном концепцијом часописа, у чијем је поднаслову стајало „забава, наука, књижевна критика”. Такав садржај овог часописа одговарао је широкој читалачкој популацији и у првој години штампан је у око 1500 примерака. Прилози су показивали одговоран став према темама којим се баве, а у том погледу вредан је пажње критички став акедемика Љубомира Јовановића у студијском прилогу *Пољед на српску књижевност 1899. године* (у четири наставка), који осветљава право и незавидно стање наше књижевне продукције на самом крају XIX века и на самом почетку наредног столећа. Слични критички погледи су, у том периоду, исказивани и у другим гласилима (П. Поповић, „Нова искра”; „Спски књижевни гласник”). Све је то био предзнак великих промена до којих ће доћи у књижевности.

Уз фототипско издање „Градине” објављени су прилози у којима се објашњавају њене основне идеје и шта је био наум њених покретача, издавача и сарадника, као и прилози са погледима на идеје тих прошлих духовних – књижевних времена. То осветљавају прилози Јеремије Живановића *Градина* и студија Саве Пенчића, *Нишки књижевни часопис Градина, са почетком овог века*, која доноси аналитичко виђење објављених радова кроз тематску поделу књижевних области, као и сагледавање идејности самог часописа. У сагледавању улоге коју је садржај часописа имао и самој „Градини”, Јован Пејчић у прилогу *Књижевно гласило с мисијом- нишка Градина 1900–1901* пружа информативни преглед теоретичера о овом часопису од Скерлића скоро до краја XX века, са констатацијом да значај и идејност овог часописа нису довољно сагледавани, сем у оцени Злате Бојовић која је конкретно указала на његове почетно настојање „које се опредељује за критику”. Сем потпуне грађе двогодишњег часописа „Градина” које је ушло у књигу, приређивач је употпунио ово издање не само прилозима о часопису, релевантним коментарима и библиографијом, већ и класификацијом грађе „која представља уређивачку политику старе ’Градине’ и дух и језик тога времена.” Рађена по Међународним стандардима за библиографски опис, у овом издању је задржана оригинална терминологија за наведене области: песме, приповедна проза, поука, књижевна критика, оцене и прикази, уметност, из народне усмене књижевности, старине, белешке, читуље и од уредништва. Поред овога, дати су и помоћни регистри: ауторски регистар, предметни регистар аутора и предметни регистар наслова. Аутори овог обимног библиографског посла су Зоран Б. Живковић и Ленка Живковић.

Ово обогаћено репринт издање „Градине” рађено је према укориченим примерцима старе „Градине”, коју је Народној библиотеци „Стеван Сремац” у Нишу поконио Мирко Живановић, син Јеремије Живановића, 1996. године.

Милунка Митић